

Zapiski bibliograficzne

ZIEMIE ZACHODNIE

Z. DULCZEWSKI, A. KWILECKI: *Spółeczeństwo wielkopolskie w osadnictwie Ziemi Zachodnich*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1962, s. 229.

Praca ta — oparta na źródłach archiwalnych, różnego rodzaju dokumentach i relacjach osób uczestniczących w opisywanych wydarzeniach, informacjach i artykułach zamieszczanych w prasie oraz czasopismach poznańskich — składa się z dwóch różnego charakteru części (I. *Socjologiczne aspekty migracji wielkopolskich na Ziemię Zachodnie*, II. *Instytucje i organizacje społeczne — ich rola w osadnictwie Ziemi Zachodnich*). Część I stanowi próbę ogólniejszego, syntetycznego ujęcia omawianego zagadnienia z podkreśleniem typowych dla wielkopolskiej akcji osadniczej zjawisk społecznych. Autorzy scharakteryzowali tutaj osadnictwo przygraniczne, instytucję tzw. patronatu i niektóre inne zagadnienia związane z migracjami ludności (propaganda, typy migracji, statystyka i geografia osadnictwa wielkopolskiego). Widząc w osadnictwie tym przede wszystkim akcję zorganizowaną, racjonalnie kierowaną i systematyczną (do tego sprowadza się główna teza, którą praca ta dobitnie dokumentuje) autorzy słusznie zaakcentowali znaczenie „tradycji zachodniej” w Wielkopolsce w procesie przejmowania ZZ. Część II książki zawiera szczegółową charakterystykę działalności w zakresie zasiedlenia ZZ następujących organizacji i instytucji poznańskich: KW PPR, Urzędu Pełnomocnika Rządu RP, PKP, Dyrekcji Okręgu Poczty i Telegrafów, Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego, Izby Rzemieślniczej, Oddziału Wojewódzkiego PUR, Polskiego Związku Zachodniego. Tom zamyka rozdział pt. *Patronat Poznania*

nad Szczecinem, który — nawiasem mówiąc — w sposób drastyczny rozбивa kompozycję całości, nie będącej i poza tym najmocniejszą stroną tej rozprawy.

VII zjazd pisarzy Ziemi Zachodnich i Północnych. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1964, s. 68.

Materiały VII zjazdu pisarzy Ziemi Zachodnich, który odbył się w Poznaniu w dn. 8—10 V 1964 r. Poza krótkim sprawozdaniem z przebiegu zjazdu i zagajeniem obrad opublikowano pełny tekst przemówienia Zenona Kliszki, członka Biura Politycznego KC PZPR, dwóch referatów: A. Rogalskiego, *Problem niemiecki i jego odbicie w literaturze zachodnoniemieckiej*, W. Szewczyka, *Hitlerizm i Niemcy we współczesnej literaturze polskiej*, listu uczestników zjazdu do W. Gomułki i J. Cyrankiewicza oraz rezolucji.

„ROCZNIK GDAŃSKI” tom XXII — 1963. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk 1963, s. 326.

W dziale „Rozpraw” opublikowano 5 obszernych prac. S. Ordon, charakteryzując udział polskiego przemysłu okrętowego w rozwoju Marynarki Wojennej (1918—1939), wskazuje na przyczyny słabego rozrastania się tej gałęzi przemysłu w pierwszym 10-leciu Polski przedwójnej oraz omawia postęp osiągnięty w tym zakresie w latach następujących, kiedy to zbudowano 6 trałowców (w l. 1933—1939), a krótko przed wybuchem wojny przystąpiono do budowy dwóch niszczycieli typu „Grom”; W. Borowski przedstawia politykę agrarną Wolnego Miasta Gdańska w l. 1921—1939; R. Wapiński —

sytuację proletariatu rolnego w l. 1920—1926 w tej części Pomorza Gdańskiego, która na mocy Traktatu Wersalskiego powróciła do Polski; o losach uczestników powstania listopadowego internowanych na terenie Prus pisze S. Mikos, zaś B. Nadolski kreśli sylwetkę i stanowisko w gdańskim środowisku literacko-naukowym Jana Mochingera (1603—1652), oratora i profesora retoryki w Gdańskim Gimnazjum Akademickim, komentatora mów Cicerona. W dziale „Materiałów” opublikowano obszerny artykuł I. Stankiewiczowej pt. *Nauczycielki w walce o utrzymanie polskości w Wolnym Mieście Gdańsku*. Zawiera on ogólne wiadomości o polskich organizacjach kobiecych oraz szczegółowe omówienie działalności nauczycielek szkół polskich w Wolnym Mieście. Tom zamykają recenzje i omówienia.

HALINA TROCKA: *Gdańsk a hitlerowski „Drang nach Osten”*. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk 1964, s. 203.

Rozprawa doktorska oparta głównie na nieopublikowanych dotąd polskich i niemieckich materiałach archiwalnych. Autorka ogólniej omawia rolę, jaką odgrywał Gdańsk w hitlerowskich planach agresji na wschód, szczegółowiej zaś przedstawia kolejne etapy oparowania Wolnego Miasta przez narodowych socjalistów, stanowisko Ligi Narodów i rządu polskiego wobec procesu hitleryzacji Gdańska, militarne przygotowania Niemców na terenie gdańskim.

„PRZEGLĄD ZACHODNIO-POMORSKI” zeszyt 2/1964. Instytut Zachodnio-Pomorski, Szczecin 1964, s. 169.

W zeszycie tym opublikowano pracę o następującej tematyce: A. Poniatowska charakteryzuje organizację i działalność PUR-u na Pomorzu Zachodnim w l. 1945—1951 oraz zawartość zachowanych akt tej instytucji; K. Kersten omawia zasady, organizację, rozwój i wyniki osadnic-

stwa wojskowego na Pomorzu Zachodnim w l. 1945—1947; B. M. Jankowski — przedstawia 15-letnią działalność Państwowej Filharmonii im. M. Karłowicza w Szczecinie; F. M. Nowowiejski, analizuje treść oraz omawia dotychczasowe inscenizacje *Legendy Bałtyku*; P. Zaremba przedstawia specyfikę problemów urbanistycznych Afryki zachodniej na tle dowodów polskich zaznaczając, iż teoretyczne zasady rozwoju regionów nadmorskich opracowane w Polsce mogą znaleźć praktyczne zastosowanie na obszarze zachodnioafrykańskim.

Poza wymienionymi zeszyt zawiera — jak zwykle — recenzje, artykuły polemiczne, przegląd wydarzeń gospodarczo-społecznych i kulturalnych Szczecina oraz bibliografię woj. szczecińskiego z zakresu problematyki przestrzenno-geograficznej (oprac. H. Orlińska).

WIKTOR FENRYCH: *Związki Pomorza Zachodniego z Polską w latach 1370—1412*. Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Słupsku, „Biblioteka Słupska” tom 10. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań—Słupsk 1963, s. 134.

Studium z zakresu dziejów politycznych ujmujące problematykę stosunku feudalnego państwa zachodniopomorskiego do Polski w okresie 1370—1412 na tle sytuacji międzynarodowej Pomorza Zachodniego, stosunków gospodarczych determinujących dążenia społeczeństwa i państwa zachodniopomorskiego do zjednoczenia z Polską.

BOŻENA STELMACHOWSKA: *Słowińcy i ich kultura*. Opracował T. Wróblewski. Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Słupsku, Złotowie, Koszalinie, („Biblioteka Słupska” tom 11). Wydawnictwo Poznańskie, Poznań—Słupsk 1963, s. 153.

Publikacja powyższa jest opracowaniem materiałów, które w zamierzeniu zmarłej autorki, miały tworzyć serię odrębnie publikowanych monografii szczegółowych. W skład tomu weszły następujące szkice: *Słowińcy i Kaszubi*,

Ziemia Słowińców, Kształty wsi, Rybołówstwo, Łąki i ich eksploatacja, Rolnictwo, Przemysły domowe techniki rzemiosła, Problem słowiński w literaturze. Ponadto tomik zawiera słowińskie podania, przysłowia i zamawiania oraz ilustracje.

„ZARANIE ŚLĄSKIE”. Kwartalnik z. 2/1964. Wydawnictwo Śląskiego Instytutu Naukowego, Katowice—Cieszyn, s. 245.

Zeszyt ten przynosi liczne i bardzo interesujące artykuły o tematyce historycznej, historycznoliterackiej, socjologicznej. W jubileuszowym roku Uniwersytetu Jagiellońskiego H. Barycz pisze o związkach intelektualnych Śląska z krakowską *Alma Mater* od początku XV do końca XVIII w., kreśląc m. in. sylwetki wybitnych Ślązaków, uczniów i wykładowców UJ. W następnych artykułach J. Kajtoch omawia niektóre zagadnienia związane z twórczością liryczną Norberta Bonczyka; E. Kaczyńska i S. Kowalska — na podstawie źródeł archiwalnych takich jak księgi ludności, akta notarialne, akta stanu cywilnego i in. — przedstawiają strukturę społeczną robotników Zachodniego Okręgu Górniczego w l. 1840—1870. J. W. Gołębiowski charakteryzuje specyfikę reformy rolnej na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim, zaś W. Knobelsdorf — strukturę ludnościową nowego miasta na przykładzie badań w Tychach. Wynikiem badań podjętych w r. 1962 przez Pracownię Socjologiczną Śląskiego Instytutu Naukowego jest kolejny artykuł pióra F. Adamskiego pt. *Warunki bytowe rodzin hutniczych*.

Następny dział pisma („Materiały i miscelanea”) otwiera artykuł A. Targa pod niewiele mówiącym tytułem *Frzyczynek do historii Elsów śląskich*. W istocie bowiem jest to syntetyczne ujęcie działalności towarzystwa „Eleusis” na Śląsku, uściślające niektóre dotychczasowe sądy. Genezę i zakres pracy Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku Cieszyńskim 1888—

1924) omawia A. Zając; zawartość roczników „Kalendarza Cieszyńskiego” (1857—1914) charakteryzuje J. Woźnicka, A. Gładysz pisze o znaczeniu pierwszych antologii polskiej poezji Śląska, J. Kucianka publikuje wraz z komentarzem listy Morcinka do Orkana pisane w l. 1928—1929, jakże wyraźnie ukazujące osobowość autora *Wyrąbanego chodnika*, zaś H. Rechowicz omawia problematykę „Trybuny Robotniczej”, pierwszej lokalnej gazety na wyzwolonym Śląsku.

Poza wymienionymi zeszyt zawiera obszerną ocenę publikacji pt. *Pisarze śląscy XIX i XX wieku*, recenzje oraz kronikę.

JANINA MIERZECKA: *Wrocławski Ostrów Tumski*. Zakł. Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław 1964.

Album ukazujący wartości artystyczne zabytkowego zespołu Ostrowa Tumskiego i Piaskowego we Wrocławiu, należącego do szczytowych osiągnięć urbanistyki europejskiej wieków średnich. Ilustracje poprzedza krótki wstęp O. Czernera. Teksty w języku polskim, francuskim i angielskim.

HENRYK DZIURLA: *Krzyszów*, s. 167. — JANUSZ BACHMIŃSKI: *Gryfów, Gryf, Lubomierz*, s. 215. Zakł. Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964.

Kolejne tomiki popularnego i estetycznie wydawanego cyklu monografii pn. *Śląsk w zabytkach sztuki*. Są to bogato ilustrowane opracowania dzieł miast czy pojedynczego obiektu (zamek *Gryf*), ich układu przestrzennego, szczegółowe opisy zespołów zabytkowych Krzeszowa (m. in. Kościoła Panny Marii Łaskawej, obiektu należącego do najwyższej klasy zabytków barokowych w skali europejskiej. Mauzoleum Piastów świdnickich), Gryfowa (ratusza, zabytkowych kamieniczek, kościoła parafialnego i in.), Lubomierza (m. in. kościoła i klasztoru dawniej benedyktynek, ratusza, figur przydrożnych).

„KWARTALNIK OPOLSKI” nr 2/1964, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Opole 1964, s. 114.

Najnowszy numer wymienionego wyżej czasopisma opolskiego posiada charakter historycznoliteracki. W pierwszej rozprawie S. Kolbuszewski charakteryzuje sztukę poetycką Konstantego Damrota, wykazując — na podstawie szczegółowej analizy utworów — proveniencję ideologii oraz elementów językowo-stylistycznych twórczości autora tomiku *Z niwy śląskiej*. W zakończeniu rozprawy autor, określając miejsce Damrota w historii literatury polskiej, stwierdza, iż realizował on przede wszystkim postulat poetyki Romantyzmu, wiązał „konceptje ideologii romantycznej z tradycjonalizmem katolickim śląskiego regionu”. Z. Gaca-Dąbrowska w krótkim szkicu omawia główne nurty pisarstwa Jana Wantuły, śląskiego pisarza i bibliofila

w związku z 10-rocznicą jego śmierci, zaś J. Kucianka w 100-rocznicę urodzin Bronisława Koraszewskiego pisze o jego mecenacie nad śląskimi pisarzami. W dziale „Studiów i Materiałów” opublikowano następujące artykuły: D. Simonides, *Obraz krzywdy społecznej w śląskiej prozie ludowej*; B. Sobotik, *Przyczynek do topografii powiatów głubczyckiego i raciborskiego w XIV w.*; J. Reiter, *Czasopismo „Włościanin Śląski”*; J. Kalus, *Pamiętki numizmatyczne związane z plebiscytem i III powstaniem śląskim w r. 1921*. J. Kucianka, *Nieznana odezwa śląska Marii Konopnickiej*. Poza wymienionymi zeszyt zawiera sprawozdanie F. Mincera z działalności naukowej Katedry Historii Polski przy WSP w Opolu, artykuł S. Cecha pt. *Powiat namysłowski w pierwszych latach po wyzwoleniu* oraz recenzje.

Zestawił W. T.